

HIDEGEN FÚJNAK A SZELEK

Három torz képzet nemzeti ünnepünk után és mindig

MÉREY KATALIN

*Hidegen fújnak a szelek,
azok nem jót jelentenek.
Szabad élet, szabad madár,
jajj, de szép, ki szabadon jár.
Járnék én is, ha járhatnék,
ha magammal szabad lennék.
Nem vagyok magammal szabad,
Kezemen, lábamon lakat.*

(Népdal)

TORZULÁS

Mint éjjel, amikor másképp kell elhelyezkedned, mert zsibbad a karod és fáj . . .

Eleinte csak egyszer-kétszer fordult elő. Kicsit elzsibbadt, megfordultál, elmúlt. Föl sem ébredtél. Immár egyre gyakrabban megesik, hogy az egész karod elzsibbad. Eleinte könnyen megtaláltad a megfelelő helyzetet, csak másképpen kellett fordulnod. Most egy éjszaka többször is arra ébredsz, hogy elzsibbadtál, és sehogy sem tér vissza az élet a karodba. Órák hosszat forgolódsz, próbálkozol, de a karod tovább zsibbad, egész a válladig, és fáj, szagat. Nem nyugodhatsz, nem találsz a helyed. A legkificamodottabb helyzetben kell néha feküdnöd, hogy oldódjon a fájdalom.

Már ficamodva élsz, rettegsz, szinte le sem mersz feküdni. Beszélni sem mersz, mert aki maga nem zsibbad, nem érti, nem hiszi. Mi van itt zsibbadnivaló? Megpróbálod előre kitalálni, hogy lesz a legjobb, hogy fordulj. Mindennapos már, hogy előre keresed a helyes módot, eleve úgy próbálsz ágyazni magadnak, előre úgy akarsz helyezkedni.

Mostanában már mindig torz, kificamodott pózban alszol, és mozdulni sem mersz, mert a tartásod legkisebb változtatására zsibbadni kezdesz.

Nappal is megtörténik. Éppen be vagy ékelve valahova, mondjuk egy kiszámíthatatlan, névtelen, arctalan sorba. Nem mersz megszólalni, mert félsz, hogy fölismernek és bántanak. És miközben szorongsz, mert félsz, hogy bántanak, jön a zsibbadás, érzed, hogy már az egész egyik feledre kiterjedt. Gyorsan változtatsz, átveszed a terhet a másik oldalra, és hazaérve nem fogsz forró vizes kannát a kezvedbe, mert hosszan gyógyuló, fájdalmas sérülést szereznél, a hegek pedig egy életre szólóknak.

Mindig figyelned kell magadat, mintha nagybeteg volnál. Állandóan ügyelned kell arra, hogy mit és hogyan. Nem holmiféle apróság ez, ami egy varázsszóra elmúlik. Az állandó zsibbadás akár tartós elhalást is okozhat. Lehet kezelni, de mostanában inkább és többnyire nem kezelik. Sőt!

Egy másodperc alatt elzsibbadtál, amikor rajtakaptad magad, hogy nem mered leírni, hogy fölirták a falra: magyarok, kifelé! Te nem mered leírni, eláll a lélegzeted, ők szemrebbenés nélkül leírják. Nem tudod, gyáva vagy-e, vagy csak óvatos, esetleg bölcs.

Most már örökké így lesz?

Te száraz kapubejáratban koszorúzol, teremben himnusozol, és vagy reménykedsz, hogy máshol másképp van, vagy nem. Táncolsz és dalolsz, és állandóan, és újra meg újra dalra akarnak fakasztani; minduntalan. Van, aki fakad, és van, aki éjjel zsibbad, s hiába várja, hogy az élet visszatérjen a karjába. Olyankor, az igazságnak alig néhány percre zsugorodott órájában önmagának bevallja: nem tudja, mire ébred, és nem nagyon akar fölébredni.

Most már örökké így lesz?

Hogy négy fal között szabad az ember, a szabadban pedig helyezkednie kell, szolgálnia, apportíroznia, s a feküdjre bizony le is feküdnie, mint ama hűséges háziállatnak?

Talán mégiscsak föl kellene kelni, amíg a zsibbadás nem okozott tartós kárt, amíg a torz görbülés nem maradandó.

PETŐFI PRÓFÉTÁI

Futkározik a hátamon a hideg. Még mindig van, amit nem merek kimondani. Egyszerűen nem merek.

Ébredeszem. Nyirkos a bőröm, melegem van, nem tudok újra elaludni. Rémekeket látok, emlékezem, gondolkodom. Félek. Már megint félek, és szótagokat hagyok ki a szavakból írás közben.

Mi ez? Megpróbálom bátran továbbgondolni. Megteszem, és továbblépek. Vészkijárat már megint.

Szánalmasak vagyunk. Abban a megalázó és megalázott értelemben vagyunk azok. Nagyon nagy a nyomor, és nagyon nagy úr a pénz. Az emberek egészen olcsón megvehetők. Egy tál lencséért testestül-lelkestül. Aprópénzért lehet uralkodni, embereket pórázon vezetni. Napok, hetek óta hallom *A kutyák dalát* – mienk a maradék – nyaljuk boldogan kegyelmes lábait. *A farkasok dala?* Nincs. És nincsenek fényes gondolatok, nincs hajthatatlan nép, egyenes gerinc. Még nem a víz az úr.

Aki valamikor, bármikor csak egy percig nem volt biztonságban, akit akár csak egyetlenegyszer létbizonytalanság gyötört, az egy morzsányi biztonságért mindenre kapható. Hányan nem éreztek közülünk, hacsak egy percig is, bizonytalanságot? Ilyen egyszerű!

Nem a magunk halálos nyolcvan évére gondolok, csak erre az utóbbi tízre, ami válogatás nélkül halálos volt a sugárszemű, okos, ép, egészséges embereknek. Azoknak is, akiknek egy hazát adott végzetük, azoknak is, akiknek kettőt. Mostoha haza bizony, akár egy, akár kettő, és ugyancsak mostohán méri a hazaságot, ám ezt sose fogja bevallani. Nem fogja sem merni, sem akarni. Valóban nem lehet beismerni, hányan vannak most a vakvilágban, mert megelégtették a nem levő háborúkat, a dülő nyugati életszínvonalat, a léleknyomorító szabadságot, a holtbiztos holnapot.

Március. Március kellene már évek óta. Mindent elsőpró, igaz március, megvesztegethetetlen, tiszta és őszinte, amely felveszi a harcot a kilátástalansággal, szembeszáll a biztos kudarccal. És kellene, persze, néhány lánglelkű is, mint az a bizonyos.

Sohasem voltak időszerűbbek azok a messze néző, izgága, magyar poéták és az prófétáik, akik azt hirdetik . . . Hátborzongató ez a százötven éves aktualitás és hátborzongatóak a hamis próféták. Mert

vannak. Vérszívó, lelkiismeretlen hamis próféták, akik igét hirdetnek, akiknek mindig és újra hiszünk.

Amíg a hamis próféták pénze uralkodik, addig nem lehet a víz az úr.

Mit csináltunk százötven évig? Mit tanultunk a két világháborúból, okultunk-e a Balkán-háborúkból, mire tanított meg Vietnam, a Közel-Kelet az egyre tökéletesebb és egyre hatásosabb pusztító technológián kívül?

Egyetlen dolgot kellett volna csak megtanulnunk: Kard által vész, ki kardot ragad. Így méltányos, így igazságos. A jog azonban az ember fölé nőtt. Hogyan vész az, ki kardot ragad, és mások kezébe adja, hogyan vész az, ki kardot nem ragad, és másokat küld meghalni, aki miatt annyian nem érhatték meg a férfikort, nem ringathatnak unokát, aki miatt nem kívánt, erőszakból fogant gyerekek születtek?

Bűn és bűnhődés. Hiszem, hogy ez a végleges sorrend, de mert ettől nem lesznek élők a holtak, remélem, hogy lesz föltámadás. Mi mást tehetnék?

TÉRKÉP FÖLÉ HAJOLVA belátó béküléssel

Nem, ez nem az a térkép! Nem országtérkép ez, hanem egy városé.*
Azé a városé, amelyben születtem.

Akkor most vissza fogjuk adni az öreg templom udvarát? Úgy lekopaszítva? Csupasz aszfalt, beton, kő, piszok és bűz. Régen kert volt, most se fű, se fa, se virág. Még gaz sincs, csak árnyéktalan, füledt piac.

A falra festett napóra is késik! Úgy eltűnt minden, ami volt, ahogyan a vasárnapi, zúgó nagymiséről eltűntek a szép járású, suhogó ruhás bunyevác asszonyok. Az anyám mindig féltékeny volt az öreg templomi nagymisékre, a könnyű léptű asszonyokra. Inkább az új templomba küldött minket. Úgy emlékszem, a főoltáron Szent István éppen a Szűzanyának ajánlja föl Magyarországot, jobbra, balra egy-egy fülkében Szent Imre és Szent László.

Azt mesélték, hogy az új templom nagyharangjára az apám testvérei közül valamelyik a fölszentelés zürzavarában észrevétlenül fölírta a

* ZOMBOR THJ. SZ. KIR. VÁROS TÉRKÉPE, Bugadzsia János könyvnyomdája, Zombor, Aranygerenda utca 19. Utánnymás tilos. Forgalomba hozza: Schlotzer József könyv- és papírkereskedő. Minden jog fenntartva!

nevét, a mi nevünket. Meghalt már ő is, és amikor meghalt, megkondították érte azt a harangot.

Visszakapja akkor most az új templom a magyar legendákat, az elszármazott (milyen sanda szó!) hívőket?

Visszaadjuk a Kronics-palotát? Mi lesz a Weidinger-palotával? Ki vagy mi volt tulajdonképpen az a Weidinger? Lehet, hogy nem is így írta a nevét. Visszaadjuk a Fernbach-szállást? Van-e kinek visszaadni? És elfogadnák-e? Úgy tönkretéve, lepusztulva, hatvan bitorló év után. „Földet vissza nem veszünk” – mondta még a lelegején Esterházy Péter.

Ebben a változó világban vannak nem változó dolgok, visszaadni sem lehet mindent, csak kellene, és bocsánat sincs éppen mindenért.

Nincs bocsánat a városért. A szelleméért, a lelkéért. Nincs bocsánat a tüdőbajos polgármester nevéért, mert sokan azt sem tudják már, hogyan kell kiejteni. Beteg tüdeje miatt olyan oázissá varázsolta a poros alföldi városkát, hogy lakói még ma is azzal büszkélkednek, hogy az ő városuk a fák, a parkok zöld városa, de ez üres dicsekvés, hiú önáltatás. Az utcák bazárrá változtak, másfélék az új épületek, a város csak küszködik a türelmetlen, önközpontú újakkal.

Adjuk vissza a vegyeskereskedéseket, a szappangyárakat, a villanytelepet és a téglagyárat! Lehet-e visszaadni a városnak a virágkereskedőket, a tinta és vegyiipar kereskedőket? Hova lettek a termelő kereskedők, a szikvízüzemek, a szövődék, a pékek és sütőmesterek, a malom tulajdonosok és molnárok? Már csak ezen az idestova százéves térképen vannak meg az ágynemű készítő, a bádogosok, a zsirkereskedők, a bognárok, a címfestők, a faesztergályosok, a csemege kereskedők, a kályhások, a hangszerészek, a selyemgyárak.

És az utcák? Itt vannak a szemem előtt az utcanevek, a nagymama gyönyörű szép utcanevei. Szinte valamennyit ismerte, emlegette, főleg a szelencseieket. Ott voltak a legszebbek: Hajdu utca, Orgona utca, Zöldkert utca, Barát utca, Borz utca, Gyapju utca, Könyök utca. Volt ott még Hársfa, Szunyog, Kalap meg Nyul utca is. Mi lett a Rózsa, a Szeder, a Kulcs, a Rövid meg a Sörház utca nevével a Felsővárosban? Hova tűnt a Hangya utca, a Dob utca, a Völgy utca, az Antal utca, az Árok utca és a Hajnal utca tisztességes kis neve a Bánátban; a Fecske, a Kakas, az Ág, a Hosszu, a Nyár, a Szűk és a Zsák utca a Cservenka nevű városrészben? Az Aranygerenda utca a Belvárosban volt, Schweidel József a Szelencsében kapott utcát, és ott találtak utcát a faültető

polgármesternek, Csihás Benőnek is. Most látom, hogy a mi utcánkat régen Zarándok utcának hívták, a patikát Kígyó gyógyszertárnak; a virágüzlet a Szladek volt, az Ön fodrásza, Nagyságos Asszony, a Kummerkramer. Az apám ásványolaj kereskedő volt, a nagyapám nyerges és szijgyártó. Itt a nevük! Az optikus a Hrabovszky, fát és szenet még a háború után is a Gernernél vettünk – fa-szén és építési anyag nagy és kiskereskedő, Szeder utca 1. Nemcsak az idők taposták el a kötélgyártókat, a gypaju fonókat, a szita szövőket, a méz kereskedőket, az uri és a női cipésmestereket, a rőfös kereskedőket.

Nem lehet visszaadni az ártatlanul kivégzetteket, az éjszakába elhurcoltakat, a kollektív bűnösség miatt likvidáltakat, de vissza lehetne adni, hogy megférjünk, hogy megértsük egymást. Vissza kell adni a gyerekeknek a narancsot, az apáknak a munkát, a nagyapáknak, hogy saját kezükkel simogathassák az unokájuk fejét, ne csak fényképről ismerjék az arcát, ne csak telefonon hallgassák a hangját. Ne telefonon és ne más nyelven.

Földet vissza nem veszünk!

És ne hánytorgassunk, ne emlegessünk; ne vessünk szelet!

Olyan világot kellene teremteni, amelyben nem kell megbocsátani, mert nincs mit megbocsátani. Az nem lehet, hogy ne tudnánk olyan világot teremteni, amelyben semmit sem kell elhallgatni, elfelejteni és visszaadni! Valahol élni kell.

Olyan világban volna jó élni, ahol nincs bűn, és ismeretlen a bűnbocsánat.